

ECHTE PRUIKZWAM *HERICIUM ERINACEUM* (BULL. : FR.) PERS.

Tekst – P.-J. Keizer (Nederlandse Mycologische Vereniging)

Herkenning

Karakteristiek: De echte pruikzwam is een grote, min of meer bolvormige, witte zwam die geheel uit lange stekels is opgebouwd, en die hoog in oude beuken groeit. De stekels geven de echte pruikzwam een enigszins harig uiterlijk, waar hij zijn naam aan ontleent.

Beschrijving: Het vruchtlichaam van de echte pruikzwam is min of meer bolvormig, soms uit twee tot vier bolvormige samengroeiende delen bestaand, 10 tot 25 cm breed en hoog, wit. Het bestaat inwendig uit een korte steel en verder geheel uit talloze ijspegelvormige stekels van 1 - 4 cm lengte en 1 - 2 mm dik, die de zwam een harig voorkomen geven. Bij ouderdom kleuren de stekels gelig bruin. Geur en smaak neutraal - aangenaam. Sporenfiguur wit.

Te verwisselen met

De compacte bolvormige, geheel uit lange stekels bestaande groeiwijze op oude beuken maakt de echte pruikzwam uniek. De zeldzame kammetjesstekelzwam *Hericum coralloides* is ook wit en met lange stekels, maar heeft een losse uit takken bestaande groeiwijze. De gelobde pruikzwam *Creolophus cirratus* is crèmegeelig tot lichtbruin, vormt duidelijke afzonderlijke hoeden, die alleen aan de onderzijde lange stekels, en aan de bovenzijde wratten of korte stekeltjes hebben. Deze beide soorten groeien op dode beukenstammen, terwijl de echte pruikzwam doorgaans op levende bomen staat.

Biotoop

De echte pruikzwam groeit vrijwel uitsluitend aan oude beuken, incidenteel op andere loofbomen (eik, Robinia), dikwijls op grote hoogte. De oude beuken staan vaak in parken, parkbossen of langs wegen. In het buitenland groeit de echte pruikzwam echter ook middenin oude beukenbossen. Het vruchtlichaam verschijnt uit een holte in de stam, doorgaans waar ooit een tak is afgebroken.

Levenswijze

De echte pruikzwam is een wondparasiet die alleen op levende bomen is te vinden, maar het is waarschijnlijk dat hij vooral leeft van dood hout in de levende boom. Een aangetaste boom kan vele jaren achtereenvolgende pruikzwammen te zien geven.

De echte pruikzwam wordt wel gekweekt en voor consumptie verkocht onder de naam apekop of pompom. Ook worden er medicinale eigenschappen aan toegeschreven.

Inventarisatie

Eenmaal bekende groeiplaatsen zijn gemakkelijk van jaar tot jaar te volgen door in de periode september - november de boom te inspecteren. Nieuwe groeiplaatsen van de echte pruikzwam ontdekken vergt het afspeuren van oude beuken, vooral hoog in de boom zijn de zwammen te verwachten. Vaak is de ontdekking van een nieuwe echte pruikzwam een gelukkige toevalstreffer.

Verspreiding in Europa

De echte pruikzwam volgt in Noord-Europa het verspreidingsgebied van de beuk, dus vanaf zuidelijk Scandinavië zuidwaarts tot Spanje en Italië; daar is de echte pruikzwam erg zeldzaam. In Zuid-Engeland, Midden-Nederland en Noord- en Midden-Frankrijk komt hij wat meer voor.

Verspreiding in Nederland

In Nederland is de echte pruikzwam vrij zeldzaam in het midden van het land waar de soort te vinden is op de Utrechtse Heuvelrug, de Veluwe en in het Rijk van Nijmegen. In andere delen van Nederland, de duinen, Noord-Brabant en enkele plekken in Oost-Nederland, is de soort zeldzaam.



Verspreiding van de echte pruikzwam voor (cirkel) en vanaf 1980.

Trend

De echte pruikzwam is altijd zeldzaam geweest. Recent heeft de soort veel aandacht gekregen zodat er relatief veel nieuwe vindplaatsen bekend zijn geworden. Of de soort in werkelijkheid achteruit is gegaan, is daardoor moeilijk met zekerheid te zeggen.

Bedreigingen

De belangrijkste bedreiging bestaat uit het kappen van oude, ten dele verrotte bomen, daar waar deze een potentieel gevaar voor de omgeving vormen. De laatste jaren lijken gemeenten en andere bomen beherende instanties steeds minder een mogelijk risico te willen dragen, vanwege de wettelijke aansprakelijkheid bij schade.

Waar de echte pruikzwam in landgoederen groeit, geldt dezelfde bedreiging als is beschreven bij de prachtamaniet: verwijdering van oude bomen en aanplanten van andere boomsoorten dan beuken.

Beheer

Het beheer ten behoeve van de echte pruikzwam is eenvoudig: oude ten dele afgetakelde beuken laten staan. Waar deze een echte pruikzwam dragen, is het zaak in geval van gevaarlijke situaties niet de gehele boom te rooien, maar deze zodanig terugsnoeien dat het gevaar geweken is, maar dat de echte pruikzwam kan blijven bestaan. Als de boom uiteindelijk dood is, verdwijnt de echte pruikzwam ook na enkele jaren.

Kansen

De beste kansen voor het voortbestaan van de echte pruikzwam liggen in het zorgvuldig beheren en het in stand houden van oude beukenbestanden langs wegen en in parken en landgoederen. Het op tijd starten met verjongen van beukopstanden op plekken waar de soort voorkomt is van belang voor het behoud op de lange termijn.

Literatuur

- Arnolds, E. 2003. De Stekelzwammen en Pruikzwammen van Nederland en België. *Coolia* 46(3) supplement.
- Arnolds, E.J.M. & Veerkamp, M.T. 1999. Gids voor de paddestoelen in het meetnet. Uitg. Nederlandse Mycologische vereniging.
- Jahn, H. 1990. *Pilze und Bäumen*. 2e Aufl. Patzer Verlag, Berlin, Hannover.



Echte pruikzwam *Hericium erinaceum*. Foto's: Peter-Jan Keizer.